

Hoca Abdülkadir'e Atfedilen Terkipler

Erol BAŞARA*

Özet

Bu çalışmada, Türk Müziğinin elyazması kaynaklarından, müstensihî ve yazarı belli olmayan, Yapı-Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesindeki 1040 numaralı eserin başlangıcından bir bölüm ve Terkibat kısmı günümüz harflerine aktarılmış ve araştırmaya esas teşkil eden eser, müzik dünyasına tanıtılmaya çalışılmıştır. Araştırma, müziğimizin zirve isimlerinden Hoca Abdülkadir'e (Abdülkadir Meragi) atfedilmesi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hoca Abdülkadir, elyazması, terkibat.

Abstract

The purpose of this study is to make known one of the handwritings about Turkish Music and presenting the chapter "Terkibat" to the world of music. Study is laid to one of our great composers "Hoca Abdülkadir" (Abdulkadir Meragi) and taken from the Research Library of Yapı Kredi - Sermet Çifter, which is indexed as the handwriting 1040. Some part of the introduction and the Terkibat chapter of the book is translated to the modern Turkish.

Key Words: Hoca Abdülkadir, handwriting, composition.

Giriş

Yapı Kredi-Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'ndeki 1040 numaralı eser, Yazmalar Kataloğunda "İlm-i Edvar-ı Musiki" adıyla yer almaktadır. Ancak kitabın kapağında ve giriş metninde görüleceği üzere kitabın adı "Edvar"dır. Eser 41 varak olup 37 varakta yazı vardır. Nesih yazıyla 18. yüzyılda istinsah edildiği belirtilen eserin müstensihî belli değildir. Edvarın istishâb kaydında, Es-

---

* Yrd. Doç., Cumhuriyet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi
(ebasara@cumhuriyet.edu.tr).

Seyyid İbrahim Efendi'nin oğlu müderris Es-Seyyid Mehmed Zühdi yazılıdır. Katalogda eserin Türkçe olduğu bildirilmektedir. Söz başları kırmızı yazılmış olan eserde makamlar, avazeler, terkipler, darblar ve aralıklar gibi bölümler yer almaktadır. Edvarda nazım olarak makam, terkipler, şü'be, avaze ve aralıkların tanıtıldığı ve kime ait olduğu bildirilmeyen bir bölüm de mevcuttur. Eserin Arapça yazılmış çok kısa bir bölümünde şu ifade dikkat çekmektedir: "Denizlerin ve karaların sultanı, Mısır'ın fatihi, Haremeyn'in hizmetkârı, yani sultanoğlu sultan, sultan. Selim Han için makamlar, avazeler, şü'beler ve terkiplerin derlendiği El- Külliyyat'ı¹ yazmak istedim ve başladım. Benden kıyamet gününe kadar bir eser olması için tamamlamaya yöneldim".

Yukarıdan itibaren tanıtmaya çalıştığımız bu yazma eseri, kitap halinde baskıya hazırlama çalışmamız devam etmekte olup, bu araştırmamızda özetle bahsedilen kısımların çeviriyazımı ile yetinilmiştir.

Bu tasnif Hoca Abdülkadir'indir

İlm-i makamata bildirir. Evvel üstadlar kim bu ilmi bünyad etmişler, ilm-i hey'et ve ilm-i hikmet ve ilm-i tıp ve ilm-i nücumdan istihraç kılmışlar, on iki burca, yedi yıldıza çehar unsura gecenin ve gündüzün yirmi dört saatine terkip etmişler. Nitekim Adem'in aslı dört nesnedir. Bu makamata dahi aslı dördtür. Ve hem bu kitabın ismi "Edvar"dir. Her kimse kim okumayı ve eyitmeği bildi, lakin bu ilm-i makamata aslın bilmedi. Bu kitap bu ilmin aslın ve fer'in bildirir ismiyle.

Terkibat²

Bestanigar oldur kim, Çargah-göstere Segah yüzünden Nerm Rast karar ede.

Tebrizi oldur kim, Tebrizi Hüseyini yüzünden Hicaz ağaz ede, ine nerm karar ede.

Pençgâh oldur kim, Isfahan ağaz ede, Hüseyini yüzünden Nerm Rast karar ede.

Isfahanek oldur kim, Isfahan ağaz Çargâh evinde karar ede.

Zilkeşhaveran oldur kim, Muhayyer ağaz ede Hicaz karar ede.

¹ Metinde kitap adı olarak "Külliyatın Küllisi" anlamına gelen "Küllî el- Külliyyat" terkipleri kullanılmaktadır.

² Terkipler, edvarlarımızda mürekkebe makam yerine kullanılır. Eserin Arapça bölümünde "Bu terkiplerden her biri ya iki makamdan, ya iki avazeden ya da bir makam ve bir avazeden mürekkebdir" ifadesi yer almaktadır.

Segâh yüzünde Zirkeşide oldur kim, Segâh ağaze ede Nevruz'dan döne Dügâh karar ede.

Aşiran oldur kim, Hüseyini ağaz ede, andan Nerm Rast karar ede.

Gerdaniye oldur kim, Gerdaniye ağaz ede, Hüseyini yüzünde Dügâh karar ede.

Buselik oldur kim, Gerdaniye ağaz ede, Dügâh'dan Maye karar ede.

Muhayyer oldur kim, Tebrizi Dügâh ağaz ede, Hüseyini yüzünden ine Dügâh karar ede.

Nigarnik oldur kim, Gerdaniye ağaz ede, Segâh karar ede.

Vech-i Hüseyini oldur kim, Ferciğaz³ göstere, tamam döne karar ede.

Kendüze Ferciğaz oldur kim, Çargâh göstere döne Uşşak karar ede.

Ruy-i Irak oldur kim, Irak ağaz ede, Segâh karar ede.

Müstear oldur kim, Segâh ağaz ede, Irak karar ede.

Nühüft oldur kim, Muhayyer ağaz ede, ine Hicaz karar ede.

Sipihir oldur kim, Muhayyer ağaz ede, ine Büzrük evinde karar ede.

Hüseyini Acem oldur kim, Hüseyini evinde Muhayyer ağaz ede, Dügâh ya Segâh karar ede.

Uzzal oldur kim, Hüseyini ağaz ede, Segâh'tan Maye karar ede.

Nihavend oldur kim, Hicaz göstere Rehavi evinde karar ede.

Bahr-ı Nazik oldur kim, Hicaz ağaz ede, Segâh'tan ine Dügâh karar ede.

Hisar oldur kim, Hüseyini ede, Uzzal ya Segâh karar ede.

Hisarek oldur kim, Hüseyini ağaz ede, Rekb karar ede.

Türki Hicaz oldur kim, Rast ağaz ede, Zengule göstere, döne karar ede.

Hicaz Büzrük oldur kim, Hicaz ağaz ede, göstere Uşşak, karar ede.

Muhalifek oldur kim, Tebrizi Segâh ağaz ede, ine nerm Segâh karar ede.

³ Karciğar olması muhtemeldir.

Nişavurek oldur kim, Segâh ağaz ede Uşşak'tan Maye karar ede.

Hicaz Muhalif oldur kim, Hicaz ağaz ede, ine Karcıgar tamam karar ede.

Rahat ül Ervah oldur kim, Hicaz ağaz ede, döne Zavili karar ede.

Neva Aşiran oldur kim, Neva ağaz ede, Rehavi karar ede.

Irak Maye oldur kim, Irak ağaz ede, döne Maye'ye ine karar ede.

Burka' oldur kim, Çargâh ağaz ede, Rehavi karar ede.

Demdem oldur kim, Nevruz ağaz ede, Segâh karar ede.

Nevruz-u Ruy oldur kim, Pençgâh ağaz ede, karar ettiği Uşşak ola.

Rekb oldur kim, Kuçek ağaz ede, Zengule karar ede.

Rekb Nevruz oldur kim, Kuçek yüzünden Çargâh ağaz ede, Irak karar ede.

Zirefkend oldur kim, Büzruk ya segâh ağaz ede, Çargâh karar ede.

Sazkâr oldur kim, Segâh ağaz ede, Maye göstere, çika rast karar ede.

Nihavend Rumi oldur kim, Gönül ağaz ede, döne Dügâh karar ede.

Hisar Evc oldur kim, Hisar ağaz ede, ine Sıbahan (Isfahan E.B) karar ede.

Mahur oldur kim, Maye ağaz, Hüseyini sırf karar ede.

Rağek oldur kim Araban ağaz ede, ine Zengule'den Maye karar ede.

Araban oldur kim Mahur ağaz ede, Acem'den bir perde aşığı karar ede.

Rıdvân oldur kim Acem ağaz ede, Dügâh ine Acem'den bir perde aşığı karar ede,

Sebzendersebz oldur kim, Mahur, Uzzal, Rehavi, Hicaz, Maye Pençgâh, cem ola.

Acem oldur kim Dügâh ağaz ede, Rast karar ede.

Nevruz Acem oldur kim Nevruz ağaz ede, Acem karar ede.

Çargâh Acem oldur kim, Çargâh ağaz ede, Acem karar ede.

Segâh Acem oldur kim, Segâh ağaz ede ine Acem evinde karar ede.

Dügâh Acem oldur kim, Rast ağaz ede ine Acem evinde karar ede.

Rast Acem oldur kim, Rast ağaz ede, ine Acem evinde karar ede.

Acem Rast oldur kim, Acem ağaz ede, ine karar ede.

Hicaz Acem oldur kim, Hicaz ağaz ede, ine Acem evinde karar ede.

Irak Acem oldur kim, Irak ağaz ede ine Acem evinde karar ede.

Uzzal Acem oldur kim, Uzzal ağaz ede, ine Acem evinde karar ede.

Segâh Maye oldur kim, Segâh ağaz ede, ine Maye evinde karar ede.

Uşşak Maye oldur kim, Uşşak ağaz ede, ine Maye karar ede.

Mahur (İkinci kez yazılmış).

Sebzendersebz oldur kim, Mahur, Uzzal, Rehavi, Hicaz, Maye, Pençgâh cem ola. Verd-i Muhammed Lale bunları cem etti. Andan Sebzendersebz dedi. İmdi sen dahi dilersen bu ilimden haberdar olasin. Evvel bir üstada hizmet ile tâ sende faide tatsın. Her ne gerekse bilesin, her kande olursa beğeneler.

